

Wonderjaren

Meld je aan voor onze nieuwsbrief om op de hoogte te blijven van de nieuwste boeken van Ambo|Anthos *uitgevers* via www.amboanthos.nl/nieuwsbrief.

Wonderjaren

Hoe technologie in de jaren tachtig en negentig ons dagelijks leven veranderde

INHOUD

Inleiding 7

Technostalgie 7

De hal 14

Van druktoets tot draadloos 17

Het nieuwe bellen 32

Wat er op de deurmat valt 41

De woonkamer 50

Aan de buis gekluisterd 53

De videorecorder: een noviteit 68

Van transistorradio tot podcast 75

Platen, schijfjes en bandjes 82

De keuken 100

Hoe de keuken er in 1986 uit had moeten zien 103

Een hang naar gemak (en naar warm fruit) 105

Boodschappen doen 111

De werkkamer 116

Geklieder met Tipp-Ex 119

Een logge kast op je bureau 123

Pc-nerds en Mac-adepten 130

Muis, matrixprinter en millenniumbug 138

Het mysterieuze internet 147

Het web als groeiemarkt 154

De 'netizen' is een feit 160

Het wonder van de fax 168

Bureauaccessoires 170

Bladeren door naslagwerken 174

De tienerkamer 178

Social media, maar dan anders 181

Video killed the radio star 186

Van Game Boy tot whizzkid 191

De hobbyzolder 204

Breakie break 207

In de doka 209

Dia-avondjes en homevideo's 217

Het dagboek gaat online 222

DIY-muziek 225

Naar buiten 228

Postkantoor, geldzaken en openbaar vervoer 231

Op reis: boeken en betalen 243

Onderweg: kaartlezen en in een paal praten 248

Campingrituelen 256

Contact met het thuisfront 257

Nawoord 265

Dankwoord 267

Bronnen 268

Illustratieverantwoording 277

INLEIDING

Technostalgie

Wij groeiden op in de jaren tachtig van de vorige eeuw. Het raampje van de auto draaiden we open met de hand. ‘Surfen’ betekende gewoon ‘plankzeilen’. Beeld was een schaars goed. Alles wat een futuristische uitstraling moest hebben, kreeg de toevoeging ‘2000’. We belden in een telefooncel. Soms verdwaalden we zomaar. We maakten familiefilmpjes met grote videocamera’s. We moesten nog weleens op dingen wachten. We schreven cheques uit. De elektrische schrijfmachine verwelkomden we als een wonder der moderne techniek. We likten postzegels, maakten mixtapes en hadden échte blind dates. Kortom, we hadden geen idee wat de technologie ons een kwarteeuw later zou brengen.

In de jaren die volgden verschenen er nieuwe apparaten in ons huis die ons dagelijks leven veranderden. Met de magnetron gingen we sneller en makkelijker koken. De draadloze telefoon stelde ons in staat om in elke kamer van het huis te bellen. Dankzij de

walkman konden we ons terugtrekken in onze eigen cocon. Met de videorecorder namen we programma's op en bekeken ze wanneer het óns uitkwam. De fax liet ons in realtime documenten versturen naar elke willekeurige plek ter wereld. De afstandsbediening leerde ons zappen. En met de pc droegen we helemaal een wereld aan mogelijkheden onze woning binnen, vooral toen we daarmee gingen inbellen met een modem.

De komst van die computer, en later van het internet, veranderde alles: onze manier van muziek luisteren, films en tv kijken, communiceren, navigeren, daten, winkelen, werken, vakanties boeken, informatie opzoeken, geldzaken regelen en spelletjes doen. De lancering van de smartphone deed daar nog een schepje bovenop – vanaf toen waren we volledig mobiel en konden we al die dingen altijd en overal doen. Al die ontwikkelingen hebben onze keuzevrijheid vergroot, ons onafhankelijker gemaakt van anderen en zo bijgedragen tot de individualisering van de maatschappij.

Een ander gevolg van de voortschrijdende techniek was miniaturisering. Al die spullen die we in huis hadden gehaald, vervingen we geleidelijk door kleinere, handzamere exemplaren. De langspeelplaat van vinyl verruilden we voor een zilveren schijfje. Het platte plasmascherm verdreef de bolle beeldbuis. Floppydisks en diskettes werden USB-sticks. De huistelefoon maakte plaats voor het mobieltje in zakformaat. De logge videorecorder slonk tot een dvd-speler en het pc-bakbeest tot een slank uitklapbaar exemplaar.

Hoewel we ze ooit als revolutionaire vindingen hadden omarmd, verdwenen sommige spullen helemaal uit ons leven. De vaste telefoon, het antwoordapparaat, het cassetdeck, de camcorder, de diaprojector, het 27MC-bakkie, de typemachine, de Game Boy, de buzzer, de cd-rom: allemaal werden ze ingehaald door nieuwe technologie. Hetzelfde gold voor de betaalkaart, de telefooncel, de papieren *Gouden Gids*, de rij encyclopedieën in de

kast, de Rolodex, de doka, de wegenkaart en poste restante. Tijdens het schrijven van dit boek kwam nog een einde aan een ander iconisch object: op 1 juli 2017 werd de laatste praatpaal langs de Nederlandse snelweg op non-actief gesteld. De smartphone maakte het gele bakken overbodig.

In datzelfde jaar overleed de man die in de jaren tachtig en negentig de vinger aan de pols der techniek hield. In zijn tv-programma *Wondere Wereld* en later in zijn project het Huis van de Toekomst liet Chriet Titulaer ons met groot enthousiasme kennismaken met nieuwe snufjes als de satellietshotel, de chipkaart, de beeldtelefoon, cd-i, glasvezel en het diskettebesturingssysteem MS-DOS. Een enkele keer zat hij ernaast met zijn toekomstvisie. Over de rol van internet zei hij in 2002: 'Internet is er gewoon gekomen. Maar het wordt niet gebruikt.' Maar hij voorspelde ook het succes van de magnetron, de videorecorder en de mobiele telefoon en de komst van huishoudelijke apparaten die met elkaar communiceren. Hij toonde ons uitvindingen die er nu uitzien als retrofuturistische gadgets, maar die wel de basis hebben gelegd voor de technologie waarmee we ons vandaag omringen.

De ontwikkelingen gaan nog steeds in hoog tempo, waarbij de ene vinding de andere overbodig maakt. Je zat amper op Hyves of het volgende socialmedianetwerk maakte je al tot een Hyves-sukkel. De smartphone is nog maar tien jaar op de markt, of bellen is eigenlijk alweer uit. We sturen elkaar liever een berichtje via Messenger of WhatsApp. Het tv-toestel oogt steeds meer hightech, maar de meeste jongeren kijken liever naar hun eigen mobiele device.

Hoe ons leven met technologie er over twintig jaar zal uitzien, daarvan kunnen we ons alleen maar een voorstelling maken. Gespeculeerd wordt er genoeg. Dat de tv plaats zal maken voor holografisch entertainment, bijvoorbeeld. Dat computers gaan

reageren op menselijke emoties. Dat het handschrift helemaal zal verdwijnen. Dat we ons eten gaan 3D-printen. Dat we telepathisch gaan communiceren middels breinimplantaten.

In dit boek wagen we ons niet aan voorspellingen, maar verliezen we ons in 'technostalgie'. We herdenken de apparaten die nu zo hopeloos ouderwets lijken, maar die destijds grote invloed hadden op onze manier van leven. We kijken terug op handelingen die we nooit meer verrichten, zoals in de rij staan bij het postkantoor, cheques

In 1989 opent het Huis van de Toekomst, een project waarin sterrenkundige, wetenschapspromotor en televisiepresentator Chriet Titulaer laat zien hoe technologie ons dagelijkse leven zal gaan veranderen. In de futuristische woning zijn veel nieuwe snufjes aangebracht, zoals beeldtelefoons, chipkaartsleutels, interactieve televisie, zonnecellen en een centrale stofzuiginstallatie.

verzilveren, een vlucht boeken bij het reisbureau, collect call bellen, een dvd opzetten, naar het internetcafé gaan, een penvriendin zoeken, in je adressenboekje schrijven, een floppy in de computer schuiven, een week lang wachten op je favoriete serie, kaartlezen of een rolletje vakantiefoto's wegbrengen. Herinneringen aan al die bezigheden hebben we opgetekend in *Wonderjaren*, en hoewel die uiteraard sterk persoonlijk zijn, zijn ze ook universeel genoeg om het collectieve geheugen op te frissen – waarbij het overigens opvalt dat een deel van die 'retrotechniek' in het nieuwe millennium een revival beleeft. De remake van de allereerste Nokia, de 3310 uit het jaar 2000, gaat grif over de toonbank. Na jarenlang uit de gratie geweest te zijn, zit er weer groei in de verkoop van cassettebandjes (en heeft Justin Bieber er zijn plaat op uitgebracht). Liep de videoarcade eind jaren tachtig leeg door de komst van de thuispc, sinds kort duiken er nieuwe speelhallen op waar jong en oud een vintage potje Pac-Man komen spelen. De Hema verkoopt instantcamera's waar – à la Polaroid – een hard copy uit rolt. De Camcorder-app voor je telefoon is speciaal ontworpen om homevideo's in jarentachtig- en jarennegentigstijl te maken. En schrijver en tv-presentator Arjen Lubach (1979) verzond rond de landelijke verkiezingen een variant van de Tamagotchi, hét kinderspeelgoed van 1997. Met de Kamergotchi-app kon je een lijsttrekker uitbroeden uit een virtueel ei.

We hebben ervoor gekozen om het verschijnen en verdwijnen van apparaten te laten plaatsvinden in een doorsnee Nederlandse woning, in de woon- en werkkamer, de hobbyzolder, de keuken, de tienerkamer. Nergens anders tekent de geschiedenis van het dagelijks leven zich zo duidelijk af. Daarmee is *Wonderjaren* ook een kleine ode aan Chriet Titulaers Huis van de Toekomst.

Pam van der Veen & Albert Wiglema, juli 2017

DE HAL

In 1981 is de telefoon al een eerste levensbehoefte. De aansluiting komt binnen in de hal, maar het toestel zelf wordt gepromoveerd naar de meer comfortabele woonkamer. Daar kunnen we tijdens het praten op de bank zitten of liggen. De tv moet zachter als er gebeld wordt. De gesprekken worden langer, maar iedereen kan nog meeluisteren. Als een van je huisgenoten op dat moment ook wil bellen, kan er strijd ontstaan. In de jaren daarna verschijnen er telefoons in meerdere kamers, we ontdoen ze van hun snoeren en zien het eerste mobieltje in ons huis verschijnen.

De hal is daarnaast ook de inbox voor drukwerk. Krant, tijdschrift, brieven, ansichtkaarten, rekeningen en de catalogus van het postorderbedrijf ploffen er op de deurmat. En ieder jaar het nieuwe telefoonboek en de *Gouden Gids*.

Van druktoets tot draadloos

17

De grijze huurtelefoon

Het is de eerste telefoon die in elk huis staat: de grijze T65. Als je hem aan de greep aan de achterkant optilt, hoor je de bellen in het toestel rinkelen. Aan de onderkant zit een draaiknop met ribbels om het volume van de bellen te regelen. En allemaal hebben ze rechtsonder een wit knopje. Als je erop drukt, gebeurt er helemaal niets. Het knopje werkt namelijk alleen als de telefoon onderdeel is van een huiscentrale. Tot 1985 huurt iedereen verplicht dit standaardmodel van thermoplastisch materiaal bij een telefoonaansluiting van staatsbedrijf PTT. In 1982 brengt die het eerste kooptoestel op de markt: de Rembrandt. In de PTT-folder staat: 'De exclusieve Rembrandt, gemaakt in een beperkte oplage, is uitgevoerd in een houten kast, een hoorn met een laagje blad-

goud en een vergulde kiesschijf.' De chique retrotelefoon in kastestijl kost 695 gulden.

Tegenwoordig is op rommelmarkten de T65 nog volop verkrijgbaar. Het model, waarvan er zo'n tien miljoen exemplaren zijn gemaakt, blijft tot en met 1988 in gebruik. Sommige geluksvogels hebben een oranje of een bruin toestel, of zelfs een TDK-T65 met in PTT-taal: 'kiesklavier voor ToonDruktoetsKeuze'. Zo'n superhandige telefoon met druktoetsen is alleen voor abonnees die al zijn aangesloten op een computergestuurde centrale.

In 1980 zijn er meer dan 6 miljoen vaste telefoonaansluitingen in Nederland. Acht jaar later laat de PTT weten dat de T65 gratis kan worden omgewisseld voor een nieuw apparaat met druktoetsen, waar wel een wat hogere huur tegenover staat. Voor de telefoonwinkel Primafoon staan lange rijen mensen met een T65 onder hun arm.

Tikkenteller

In cafés en studentenhuizen hangt vaak het wandtoestel W65, technisch hetzelfde als tafelmodel T65. Aan het grijze toestel is meestal een tikkenteller verbonden, een grijs kastje met een rode en witte knop en een zwart telmechaniek, dat de tijd aftikt die je belt. In het café betaal je een kwartje per tik. Dat kan flink oplopen als je voor de derde keer naar huis belt en er onenigheid ontstaat omdat je 'toch nog een uurtje later thuiskomt'.

1988 – In ons Utrechtse studentenhuus ben ik degene die de telefoonrekening beheert. We wonen er met zijn vijven. Aan de wand hangt een grijze telefoon met draaischijf en krulsnoer en een telefoontikker. Als je hebt gebeld, noteer je je naam en het aantal gebelde tikken op een lijst die in een

klem hangt naast de telefoon. Als de telefoon gaat, klinkt keihard TRRRING...TRRRING...TRRRING, soms gaat ie wel vijftien keer over voordat iemand hem opneemt. Meestal is dat Ed, zijn kamer ligt tegenover de telefoon.

'BRIGITTE, TELEFOON!' klinkt het dan door het huis. Negen van de tien keer is het telefoon voor Brigitte. Zij is het mooiste meisje van het huis en woont het verst bij de telefoon vandaan. Zij neemt nooit op. Maar dat is niet de grootste ergernis rond de telefoon op huisvergaderingen. Dat zijn de 'resttikken', gebelde tikken die niet zijn opgeschreven. Wie 'vergeet' er toch altijd zijn tikken te noteren? En waarom worden die resttikken eigenlijk door vijf gedeeld? Is het niet eerlijker dat degene die het meeste belt ook de meeste resttikken voor zijn rekening neemt?

Geinlijn en 008

'Saar zegt: "Wat is het leven toch eigenaardig. We zijn 35 jaar getrouwd. Waarom neem je nou nooit eens een boeketje bloemen voor me mee?" Moos kijkt over zijn krant heen en zegt: "Geef een visser wormen aan een vis die hij al gevangen heeft?"'

Als je wilt lachen, bel je 020-211811. Je hoort dan een bandje met een mop van grappenmaker Max Tailleur. Elke mop eindigt met een lachband, elke dag is er een nieuwe mop. Maar met de huistelefoon kun je ook snel dringende informatie opvragen. De tijd, bijvoorbeeld, via 002. 'Bij de volgende toon is het 16 uur, 10 minuten en 50 seconden.' Voor het weerbericht bel je 003 en via 007 kun je de storingsdienst bereiken.

Het meest gebelde informatienummer is 008, voor als je een telefoonnummer zoekt. Als je geen jaren tachtig een buitenlands

telefoonnummer opvraagt, bellen 008-medewerkers je pas na een tijdje terug. Buitenlandse nummers staan niet in de computer en moeten opgezocht worden in telefoongidsen. Internationaal bellen is wel erg duur. Bart (1972) woonde eind jaren tachtig bij zijn ouders in Brabant: 'Mijn eerste vriendinnetje ging de kunstacademie in Maastricht doen. Ze kreeg een kamer net over de grens van België. Wij bellen natuurlijk, want we waren verliefd. Na een maand kregen mijn ouders de telefoonrekening: 800 gulden.'

Rutger (1967) werkte in de jaren negentig als 008-operator bij PTT Telecom: 'Mijn collega's waren huisvrouwen, kunstenaars en gesjeesde studenten. De PTT wilde graag dat we het gesprek zo kort mogelijk hielden. Maar dat lukte vaak niet, dan belden er mensen die om een praatje verlegen zaten of psychische hulp nodig hadden. En als er een computerstoring was, moesten we nummers opzoeken in telefoonboeken. In de nachtelijke uren kregen we meer mensen aan de lijn die moeilijk te verstaan waren. Als iemand bezopen was of ging schelden, zei ik: "Ik kan u zo niet helpen, ik verbreek de verbinding." In die uren waren veelgevraagde nummers die van taxi's, seksclubs en shoarmatenten.'

Na nog enkele nummerwijzigingen in de loop van de jaren negentig raakt de 008-informatie achterhaald door internet, waar ook het weer en de exacte tijd voorhanden zijn. Toch wordt de tijd nu nog altijd zo'n 17.000 keer per maand gebeld, met uitschieters naar 31.000 in maart en oktober als zomer- en wintertijd ingaan.

Een nieuwe verslaving

Telefoonverslaving. Het fenomeen ontstaat in de jaren tachtig, maar betekent dan iets anders dan nu. Telefoonjunks zijn geen jongeren die aan hun mobiel zitten vastgekleefd, maar mensen die verslingerd zijn aan 06-lijnen. Bedrijven kunnen zelf telefoonlijnen exploiteren, zogenaamde 06-informatielijnen. Die kun je onder andere bellen voor telefoonconferenties van bekende Ne-

derlandse komieken. Zoals Henk Spaan en Harry Vermeegen die de satirische tv-programma's *Pisa* en *Verona* maken, en cabaretier Freek de Jonge. Er is ook een *Bananasplit*-lijn met Ralph Inbar, een beurslijn met medewerking van professor Heertje en een roddellijn met Ben Holthuis, journalist bij *Story* en *Weekend*.

Maar het grote geld wordt verdiend met sekslijnen. De winst wordt gedeeld door de PTT en de exploitant. Belkosten zijn 50 cent per minuut, in de jaren negentig oplopend tot 1 gulden. Een handvol handige zakenmensen verdienen er goudgeld mee. De kranten staan vol advertenties voor 06-nummers, zoals die van Happy Hooker Xaviera Hollander met haar 'eigenzinnige visie op leven, liefde en seks'. Andere 06-lijnen spreken directer tot de verbeelding met namen als de 'wiplijn' en het 'telebordeel'.

In 1986 ligt het aantal gesprekken met 06-lijnen op drie miljoen per dag. Omdat semafoons ook gebruikmaken van 06-nummers zijn hulpdiensten soms slecht bereikbaar vanwege 'chaos in de PTT-telefooncentrales'.

Babbelbox en spooknota's

De volgende grote hit voor 06-ondernemers is de babbelbox. In een babbelbox kun je 'chatten' met andere bellers, soms zijn er tien deelnemers aan zo'n groepsgesprek. Een 'operator' (vaak een bijbaan van studenten) houdt de boel in de gaten: vervelende bellers worden verwijderd, bellers die elkaar leuk vinden kunnen op een aparte privélijn. Deze nieuwe vorm van verslaving leidt tot een bijbehorende belangenvereniging: de stichting Anonieme Bellers. In de kranten staan verhalen van 'telejunkies' met een uitkering die telefoonrekeningen hebben van duizenden gulden per maand en kinderen die hun ouders tot wanhoop drijven omdat ze voor honderden gulden per dag hebben gebeld. In *NRC Handelsblad* van 10 september 1988 zegt Wendy over haar ouders: 'Ze nemen tegenwoordig de telefoon mee als ze uitgaan.'

Maar ik heb drie toestellen gekocht, die ik heb verstopt in m'n klerenkast, onder mijn bed en in een schoendoos.'

Sommige bedrijven laten nummers blokkeren die met 06 beginnen, omdat de telefoonkosten de pan uit rijzen. Particulieren kunnen pas in 1991 de 06-nummers blokkeren, na jarenlang aandringen van de stichting Anonieme Bellers. PTT Telecom verzet zich eerst nog hevig tegen de blokkades. Het bedrijf stelt niet over de inhoud van de gesprekken te gaan en niet verantwoordelijk te zijn voor het belgedrag van klanten.

Er wordt nog een belangengroep opgericht: de Landelijke Werkgroep 06-gedupeerden. Het blijkt dat sommige mensen enorme telefoonrekeningen ontvangen, van gesprekken naar 06-nummers die ze nooit hebben gevoerd. De oorzaak van deze spooknota's blijft lang een raadsel. De PTT ontkent de mogelijkheid van fraude. Tot er berichten in de krant verschijnen dat 06-kooplijnen worden onderverhuurd aan criminele organisaties. Die laten hun kompanen 's nachts met zenders door wijken rijden, waarmee ze draadloze telefoons van slapende burgers hacken en zo kunnen bellen naar de dure 06-nummers van de criminele organisaties.

In 1995 krijgen informatiediensten de nummers 0900 (betaald) en 0800 (gratis). De 06-nummers zijn voor mobiele telefonie, die nu echt aan een opmars begint.

Operatie Omnummering

Iedereen een telefoonnummer met 10 cijfers! Een groot deel van Nederland heeft nog een nummer met negen cijfers. Maar de vraag naar telefoonnummers groeit. Op 10 oktober (10/10) 1995 vindt daarom de landelijke omnummeroperatie 'DeciBel' plaats. Dan gaan de nieuwe nummers in werking. PTT Telecom investeert honderd miljoen gulden in het informeren van abonnees. Iedereen ontvangt een omnummergids. Er zijn gratis diskettes verkrijgbaar met programmaatjes waarmee je digitaal opgeslagen

telefoonnummers kunt omnummeren. Een kostbare operatie, ook voor alle bedrijven die overal hun telefoonnummer moeten aanpassen: van briefpapier en visitekaartjes tot de belettering van bedrijfsvoertuigen.

Er zijn ook inkomsten. Zo brengt PTT Telecom de 'numculator' uit: toets het oude nummer in en met een druk op een knop verschijnt het nieuwe nummer. Het apparaatje kost bijna 15 gulden (en is ook te gebruiken als gewone calculator). Daarnaast stijgt de omzet uit nummerinformatie, dat sinds een jaar 60 cent per gesprek kost in plaats van de 15 cent daarvoor. Vaste telefonie is nog heel even big business.

De telefoons met draaischijf worden in de loop van de jaren tactig vervangen door het 'drukttoetsklavier', waaraan gaandeweg een modern schermpje voor nummerherkenning wordt toegevoegd. Het duurt tot de jaren negentig voor we bevrijd zijn van de 'snoerenspaghetti' die gepaard gaat met onze telefoons.

Van langdradig naar draadloos

De PTT is alleenheerser over de huistelefoon. Tot midden jaren tachtig is het verboden om andere telefoons dan die van de PTT te gebruiken of om zelf een extra aansluiting in je huis te maken. De afschaffing van die regels heeft het belgedrag enorm veranderd. Handige vaders trekken kabels door het hele huis en maken overal telefoonaansluitingen, soms zelfs tot in de badkamer. Studentenhuisen hangen vol slordig opgehangen telefoonkabels. Nu kan iedereen vanuit zijn eigen kamer bellen, urenlang. Kinderen houden thuis de telefoon heel lang bezet, tot ergernis van hun ouders, die daardoor niet bereikbaar zijn. Met meerdere toestellen in huis kun je je zus affluisteren die met haar vriendje belt.

De uitgaven aan telecommunicatie nemen toe. Sommige ouders spreken met hun ‘arme’ studerende kinderen af om kosteloos boodschappen door te geven: ‘Als je thuis bent, bel ons dan en laat de telefoon twee keer overgaan. Dan nemen wij niet op, maar weten we dat je veilig aangekomen bent.’ Een hele dag thuisblijven omdat je een telefoontje verwacht, is ook heel normaal. Zit je even op de wc en de telefoon begint te rinkelen, dan is dat een klein persoonlijk drama. Straks is het die knappe jongen of dat leuke meisje aan wie je je nummer gegeven hebt! Maar als je niet op tijd opneemt, zul je het nooit weten.

Aan die onzekerheid komt een einde in 1993. Dan kunnen de kabels weer van de muur en zijn draadloze DECT-telefoons verkrijgbaar. Je kunt meerdere ‘handsets’ aansluiten op het basisstation. En met die handset kun je overal in huis draadloos bellen. Ook op de wc. Het bereik is zo goed, dat je zelfs telefonisch bereikbaar bent als je koffie gaat drinken bij de burens. En er komt nummerherkenning, zodat je voortaan altijd weet wie er (niet) gebeld heeft.

‘Spreek je boodschap in na de piep’

Begin jaren negentig komt het antwoordapparaat op in Nederland. In het apparaat spreek je een welkomstboodschap in en na de piep kan de beller een bericht achterlaten. Er zijn apparaten met (mini)cassettebandjes en later ook digitale exemplaren. Nu kun je bij je vriendin inspreken hoe laat jij op het feest bent. En als je weg bent, kan je vriendin vervolgens bij jou inspreken hoe laat zij komt. De bereikbaarheid is verbeterd.

Sommige (jonge) mensen willen zich graag onderscheiden met hun welkomstboodschap. Bellers horen dan bijvoorbeeld keiharde trashmetal, gegiechel of lange monologen als: ‘Hoi lieve beller. Dit is het antwoordapparaat van Kees en Christine. Zoals je merkt, zijn we op het ogenblik even niet bereikbaar. Misschien zijn we even de stad in. Of zijn we op ons werk. Maar spreek alsjeblieft na de piep een korte boodschap in en je telefoonnummer, en Kees of Christine belt je terug, vast en zeker vandaag nog en anders morgen.’ Ook populair is de boodschap ‘Hallo, met Bas’, gevolgd door vier seconden stilte, waardoor de beller tegen Bas begint te praten en dan ruw wordt onderbroken door een luide piep.

In 1997 start ‘voicemail van KPN’, een gratis service die het antwoordapparaat overbodig maakt. Net als zo’n beetje iedereen zijn antwoordapparaat in 2001 heeft weggedaan, voert KPN een tarief in voor de voicemailservice. Dat jaar worden er 125.000 antwoordapparaten verkocht, 75.000 meer dan het jaar daarvoor. Met de komst van mobiele telefonie en sms wordt voicemail minder belangrijk.

De autotelefoon als statussymbool

In de beroemde jarentachtigte televisieserie *Miami Vice* autotelefoneert de breedgeschouderde *cocaine cop* Sonny Crockett er flink op los vanuit zijn snelle, witte Ferrari. In 1980 start de mobielbellenrevolutie in Nederland: voor een handjevol mensen komt de autotelefoon beschikbaar. Het autotelefoonnet wordt